

ὉΡΘΟΔΟΞΙΑ

καὶ

Αἴρεσι

ПРАКΤΙΚΑ ΗΜΕΡΙΔΑΣ

22 Σεπτεμβρίου 2001

1981 ΕΙΚΟΣΑΕΤΙΑ 2001
ΙΕΡΟΥ ΚΟΙΝΟΒΙΟΥ ΟΣΙΟΥ ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ

- Αρχιμανδρίτης Σαράντης Σαράντος
- Πρωτοπρεσβύτερος Γεώργιος Δ.Μεταλληνός
- Πρωτοπρεσβύτερος Θεόδωρος Ζήσης
- Τερομόναχος Λουκάς Γρηγοριάτης
- Μοναχός Μωυσής Αγιορείτης
- Αγιορείτης Μοναχός Νικόδημος (Μπιλάλης, θ. - φ.)

ΕΚΔΟΣΗ
ΙΕΡΟΥ ΚΟΙΝΟΒΙΟΥ ΟΣΙΟΥ ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ
ГОУΜΕΝИССА 2009

Ἱερομονάχου Λουκᾶ Γρηγοριάτου

**Ο ΣΥΓΧΡΟΝΟΣ ΔΙΑΛΟΓΟΣ
ΟΡΘΟΔΟΞΩΝ
ΚΑΙ ΑΝΤΙΧΑΛΚΗΔΟΝΙΩΝ
ΥΠΟ ΤΟ ΦΩΣ ΤΗΣ ΠΑΡΑΔΟΣΕΩΣ
ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ**

Ο ΣΥΓΧΡΟΝΟΣ ΔΙΑΛΟΓΟΣ ΟΡΘΟΔΟΞΩΝ ΚΑΙ ΑΝΤΙΧΑΛΚΗΔΟΝΙΩΝ ΥΠΟ ΤΟ ΦΩΣ ΤΗΣ ΠΑΡΑΔΟΣΕΩΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

Ἡ Δ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος ἀποτελεῖ ὁρόσημο στὴν ἱστορία καὶ τὴν θεολογία τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ συμβολή της στὴν διατύπωση τῆς Ὁρθοδόξου Χριστολογίας ὑπῆρξε καθοριστική. Χάρης σ' αὐτὴ τὴν διατύπωση, ποὺ ὁλοκληρώθηκε μὲ τὴν ΣΤ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδο, διασφαλίζεται τὸ ἀληθινὰ θεανθρώπινο στὴν Ἐκκλησία¹. Εἶναι ὀδυνηρὸ ποὺ ὁλόκληροι λαοὶ στὴν Μέση Ἀνατολή, οἱ λεγόμενοι Ἀντιχαλκηδόνιοι, συνεχίζουν νὰ τὴν ἀρνοῦνται.

Στὴν διάρκεια δεκαπέντε αἰώνων ἔγιναν προσπάθειες γιὰ τὴν ἀποκατάστασι τῆς ἐνότητος. Ἄλλοτε ὑπὸ ὀρθόδοξες προϋποθέσεις² καὶ ἄλλοτε μὲ συμβιβασμοὺς στὴν Πίστι³.

Στὴν ἐποχὴ μας δόθηκε ἡ δυνατότης γιὰ νέο διάλογο. Ἀναντιρρήτως ὑπῆρξε ἐκ μέρους ὠρισμένων Ἀντιχαλκηδονίων ὑγιὲς πρόθεσις προσεγγίσεως καὶ εἰλικρινοῦς διαλόγου. Προφανῶς καὶ ἡ Ὁρθόδοξος

1 Ἡ Πίστις τῆς Ἐκκλησίας δὲν “κατασκευάζεται” στὶς Συνόδους. Ἐχει ἀπαξ παραδοθῇ ἀπὸ τοὺς Ἁγίους Ἀποστόλους (Ἰουδ. 3). Οἱ τιτάνιοι ἀγῶνες τῶν ἁγίων Πατέρων συνέβαλαν στὴν ἀριστοτεχνικὴ διατύπωσί της, ὥστε νὰ εἶναι ἀπαρεγχείρητος ἀπὸ τίς αἵρέσεις. Τό γεγονός αὐτό ἔχει πρωτίστως σωτηριολογικὴ σημασία (Β' Πέτρ. γ' 16). Διασφαλίζει ὅμως καὶ τὴν ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας (Εφ. δ' 3-5). Ἀπὸ τὴν ἄποψι αὐτὴ εἶναι ἀδιανόητος ὁ ἰσχυρισμός ὅτι μπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ Χριστολογικὴ ὁρολογία διαφορετικὴ ἀπὸ ἐκείνην τῆς Ἐκκλησίας (π.χ. ἡ μονοφυσικὴ τῶν Ἀντιχαλκηδονίων), ἡ ὁποία νὰ ἀναγνωρίζεται ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία ὡς Ὁρθόδοξος (ὅπως προτείνει ὁ σύγχρονος Διάλογος) καὶ νὰ μὴ ἀποτελῇ ταυτοχρόνως καὶ δική της ἐπίσημη ὁμολογία (ἡ πρότασις τοῦ Διαλόγου εἶναι νὰ κρατήσῃ μόνο ἡ ἀντιχαλκηδόνιος πλευρὰ τὴν δὴθεν ὀρθόδοξο αὐτὴ μονοφυσικὴ ὁρολογία).

2 Αὐτὲς κατέληγαν εἴτε στὴν ἐπαναγωγή τῶν Ἀντιχαλκηδονίων στὴν Ἐκκλησία (ὅπως τῶν δυτικῶν Ἀρμενίων ἐπὶ ἁγίου Φωτίου) εἴτε στὴν ἀποχώρησί τους ἀπὸ τὸν διάλογο (ὅπως τῶν σεβηριανῶν ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ).

3 Στὶς περιπτώσεις αὐτὲς συνέβαιναν νέα σχίσματα (ὅπως τὸ ἀκακιανόν σχίσμα λόγω τοῦ Ἐνωτικοῦ τοῦ Ζήνωνος) ἢ ἀνεφύοντο νέες αἵρέσεις (ὅπως ὁ μονοθελητισμός ἐπὶ Ἡρακλείου).

Ἐκκλησία, συνεπής στήν ἀποστολικότητά της, δέν ἦτο δυνατόν νά ἀρνηθῇ τόν διάλογο, ὁ ὁποῖος ἄρχισε μέ πρωτοφανή αἰσιοδοξία. Ἡ δυσχερής θέσις τῶν χριστιανικῶν αὐτῶν λαῶν ἐν τῷ μέσῳ τῆς μουσουλμανικῆς πλημμυρίδος καί ἡ ἡμετέρα φυσική συμπάθεια πρὸς τοὺς πονεμένους αὐτοὺς ἀνθρώπους⁴ ὑπῆρξε ἰσχυρό κίνητρο ἐπισπεύσεως τῶν διαδικασιῶν. Ὅμως τό κλίμα εὐφορίας ἐπέτειναν καί ἀρνητικοί ἀπό Ὁρθόδοξου ἀπόψεως παράγοντες, ὅπως ἡ οἰκουμενιστική προοπτική τοῦ 20οῦ αἰῶνος⁵ καί ἡ ἀμβλυνσις γενικῶς τῶν θεολογικῶν κριτηρίων⁶. Διερευνῶν τοὺς λόγους τῆς πρώτης αὐτῆς εὐφορίας ὁ μετριοπαθής στίς κρίσεις του Σεβ. Μητροπολίτης Ἐφέσου Χρυσόστομος σημειώνει: «Ἴσως διότι δέν ἦτο δυνατόν νά εἶχον συνειδητοποιηθῇ ἐκ πρώτης ἀρχῆς αἱ ἱστορικοθεολογικαὶ δυσκολίαι διὰ μίαν τοιαύτην ποθητήν ἔνωση»⁷.

Ὁ ἀνεπίσημος Διάλογος (1964-1971) ὠδήγησε σέ συμφωνίες θεολογικῶς ἀπαράδεκτες.

- Βεβαιώθηκε ἡ πλήρης καί βαθεῖα συμφωνία ἐπὶ τῆς οὐσίας τοῦ Χριστολογικοῦ δόγματος⁸.

- Ὁ Ὅρος τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου ἀποσιωπήθηκε καί ἀντ'

4 Ὁ μητροπολίτης πρώην Νευροκοπίου Γεώργιος ἐκπροσωπεῖ, νομίζουμε, μία τέτοια τάσι κατά τὴν δεκαετία τοῦ '50.

5 Ὁρθόδοξοι καί Ἀντιχαλκηδόνιοι θεολόγοι, πού ἔλαβαν μέρος στίς ἀνεπίσημες Διασκέψεις, ὑπῆρξαν διακεκριμένα μέλη τοῦ Π.Σ.Ε. (π.χ. ὁ Νίκος Νησιώτης καί οἱ Paul Verghese, Karekin Sarkissian καί Aram Kesissian ἀντίστοιχα). Ἐνδεικτικὴ τοῦ οἰκουμενιστικοῦ πνεύματος εἶναι καί ἡ περιέργη χριστολογικὴ συμφωνία τοῦ Πάπα μέ τοὺς μονοφυσίτας καί τοὺς νεστοριανούς ταυτοχρόνως. Βλέπε ἐπ' αὐτοῦ τό κατωτέρω ἀπόσπασμα ἀπὸ τὴν παλική Ἐγκύκλιο *Ut Unum Sint* (25 Μαΐου 1995): «Σέ ὅ,τι ἀφορᾷ τό χριστολογικὸ θέμα, μπορέσαμε νά διακηρύξουμε μαζί μέ τοὺς Πατριάρχες ὁρισμένων ἀπὸ τίς Ἐκκλησίες αὐτές τὴν κοινὴ μας πίστι στὸν Ἰησοῦ Χριστό, ἀληθινὸ Θεό καί ἀληθινὸ ἄνθρωπο. Ὁ ἀείμνηστος Πάπας Παῦλος Στ' ὑπέγραψε δηλώσεις σ' αὐτό τό θέμα μέ τὴν Αὐτοῦ Ἀγιότητα Σενούντα Γ', Πάπα καί Πατριάρχῃ τῆς Κοπτικῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας, μέ τόν Συρο-Ὁρθόδοξο Πατριάρχῃ Ἀντιοχείας, τὴν Αὐτοῦ Ἀγιότητα Ἰάκωβο τόν Γ'. Ἐγὼ ὁ ἴδιος μπόρεσα νά ἐπικυρώσω τὴ χριστολογικὴ αὐτὴ συμφωνία. ... Μέ τόν σεβάσιμο Πατριάρχῃ τῆς Αἰθιοπικῆς Ἐκκλησίας, Ἀμπούνα Παῦλο, ὁ ὁποῖος μέ ἐπισκέφθηκε στὴ Ρώμη, στίς 11 Ἰουνίου 1993, ὑπογραμμίσουμε τὴ βαθεῖα συμφωνία πού ὑπάρχει μεταξύ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν μας ... Πρόσφατα, ὁ Κύριος μοῦ ἔδωσε τὴ μεγάλη χαρά νά ὑπογράψω μία κοινὴ χριστολογικὴ δήλωσι μέ τόν ἀσσύριο Πατριάρχῃ τῆς Ανατολῆς, Ἀγιώτατο Μάρ Ντίκα Δ', πού θέλησε γιὰ τό λόγο αὐτό νά μέ ἐπισκεφτεῖ στὴ Ρώμη, τό Νοέμβριο 1994. Ἐχοντας ὑπόψη τίς διαφοροποιημένες θεολογικὲς διατυπώσεις, μπορέσαμε νά ὁμολογήσουμε μαζί τὴν ἀληθινὴ πίστι στὸν Χριστό» (παράγρ. 62).

6 Ἐμφανῇ καί σέ ἄλλους διμερεῖς διαχριστιανικοὺς διαλόγους.

7 Χρυσόστομου Κωνσταντινίδου, Μητροπ. Μύρων, *Ὁρθόδοξοι Κατόψεις*, τόμ. 3ος, ἐκδ. «Τέρτιος», Κατερίνη 1991, σελ. 133-141.

8 Κοινὸν ἀνακοινωθέν τῆς Γ' ἀνεπισήμου Διασκέψεως (Γενεύη 1970), παρὰ Χρυσόστομου Κωνσταντινίδου, *ἐνθ' ἄνωτ.* σελ. 144.

αὐτοῦ προτάθηκε ἡ σύνταξις νέας διατυπώσεως (formula) τῆς κοινῆς ὑποτίθεται πίστεως.

- Ἡ συναριθμησις τῶν μετέπειτα τεσσάρων Οἰκουμενικῶν Συνόδων Ε' ἕως Ζ' παρεκάμφθη μέ θεολογικὲς σοφιστεῖες (διάκρισις "προθέσεως" καί "ὁρολογίας" τῆς Συνόδου).

- Καί, τέλος, ἡ ἄρσις τῶν ἀναθεμάτων θεωρήθηκε δυνατὴ ἐφ' ὅσον ἡ πίστις εἶναι δῆθεν κοινὴ καί ἐφ' ὅσον δέν ὑποχρεοῦνται οἱ Ἐκκλησίες νά ἀποδεχθοῦν ὡς ἁγίους τοὺς πρώην αἰρεσιάρχας καί ἀναθεματισμένους.

Δέν θά σχολιάσω τίς συμφωνίες αὐτές⁹, διότι ὅλες ἔχουν ἐπαναληφθῇ ἀπὸ τὸν ἐπίσημο Διάλογο¹⁰ πού ἀκολούθησε καί θά σχολιασθοῦν κατωτέρω. Θά παρατηρήσω μόνο ὅτι ὑπῆρξαν καρπὸς δογματικοῦ συμβιβασμοῦ καί θά ἐκφράσω τὴν ἀπορία μου γι' αὐτό, δεδομένου ὅτι οἱ θεολόγοι πού τίς ἀποδέχθηκαν ἦσαν οἱ ἐπισημότεροι καί πλέον διακεκριμένοι Ὁρθόδοξοι θεολόγοι¹¹.

9 Ἡ κριτικὴ τοῦ ἀειμνήστου καθηγητοῦ Παν. Τρεμπέλα ἐπὶ τῶν συζητήσεων στὸ Aarhus εἶναι ἐπιτυχῆς καί ἀξιόλογη. Ἡ κριτικὴ τοῦ Σεβ. Γέροντος Ἐφέσου Χρυσόστομου Κωνσταντινίδου ἐπὶ τῶν συζητήσεων καί τῶν συμπερασμάτων τῆς Γενεύης (1970) καί τῆς Addis Abeba (1971) εἶναι ἐπίσης ἀξιόλογη.

10 Ἡ ἀντιπαραβολὴ τῶν ἀνεπισήμων καί τῶν ἐπισήμων Κοινῶν Δηλώσεων τό ἐπιβεβαιώνει. Ἐχει ὅμως ἐπισημανθῇ καί στὴν κριτικὴ βιβλιογραφία, βλ. Ἐρὰ Κοινότης Ἁγίου Ὁρους, *Παρατηρήσεις περὶ τοῦ Θεολογικοῦ Διαλόγου Ὁρθόδοξων καί Ἀντιχαλκηδονίων. Ἀπάντησις εἰς κριτικὴν τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Ἑλβετίας κ. Δαμασκηνοῦ*, Ἁγίου Ὁρους 1996, σελ. 34.

11 Οἱ π. Γεώργιος Φλωρόφσκυ, Ἰω. Καρμίρης, π. Ἰω. Ρωμανίδης. Τὰ θεολογικά λάθη μποροῦν εὐκόλα νά ἐντοπισθοῦν στὰ κείμενα τῶν εἰσηγήσεων καί τῶν παρεμβάσεων στίς ἀνεπίσημες ἐκείνες συζητήσεις. Ὁ καθηγητὴς Ἰω. Καρμίρης π.χ. ἐπρότεινε ὡς βάσιν ἐνώσεως τὴν κυρίλλειο φράσι "Μία φύσις τοῦ Θεοῦ Λόγου σεσαρκωμένη", τὴν στιγμὴ πού αὐτὴ εἶναι δεκτικὴ μονοφυστικῆς ἐρμηνείας καί γιὰ τὸν λόγο αὐτό ἐπὶ τῷ ἀκούσματι τῆς εἰσηγήσεώς του στὸ Aarhus οἱ Ἀντιχαλκηδόνιοι κτυποῦσαν χέρια καί πόδια πάνω στὰ ἔδρανα ἀπὸ τὴν χαρὰ τους (βλ. *Ἐκθεσι τοῦ π. Ἰω. Ρωμανίδη περὶ τῆς Συνελεύσεως τῆς Μικτῆς Ὑποεπιτροπῆς καί τῆς Μικτῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ ἔτους 1990 πρὸς τὸν Ἀρχιεπ. Ἀθηνῶν Σεραφεῖμ*, δημοσιευθεῖσα στὸ Διαδίκτυο). Ὁ ἴδιος πολυῖστωρ καθηγητὴς παρερμήνευσε τὴν ἐκφρασι τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ: "τά δέ ἄλλα πάντα ὀρθόδοξοι ὑπάρχοντες", τὴν σχετικὴ περὶ τῶν ἀντιχαλκηδονίων Ἐκκλησιῶν ἀναφορά τῆς Συνόδου τοῦ 1672, καί τὴν ἐκφρασι τοῦ ἁγίου Φωτίου: "καί λατρεῖται σήμερον καθαρῶς καί ὀρθοδόξως ἡ τῶν Ἀρμενίων λῆξις τὴν χριστιανῶν λατρείαν", ὥστε ἄφησε νά νοηθῇ ὅτι ἡ Ἐκκλησία διὰ τῶν αἰώνων ἀνεγνώριζε τοὺς Ἀντιχαλκηδονίους ὡς Ὁρθόδοξους (βλ. εἰσηγήσιν του στὸ Aarhus, *Does Chalcedon divide or unite?*, W.C.C. Geneva 1981, σελ. 30). Ὁ καθηγητὴς π. Ἰω. Ρωμανίδης δέν διέκρινε μετὰξὺ τῆς ὀρθόδοξου καί τῆς μονοφυστικῆς (σεβηριανῆς) ἐρμηνείας τῆς ἐκφράσεως "τὴ θεωρεῖ μόνῃ" (βλ. Ἄνδρ. Ν. Παπαβασιλείου, *μνημ. ἔργ.*, σελ. 251-252) καί νομιμοποίησε τὴν ἀθώωσι τοῦ Εὐτυχοῦς στὴν Ληστρικὴ ἀποβλέπων στὴν συναγωγὴ τῆς «ὀρθοδοξίας» τοῦ Διοσκοῦρου (βλ. *Ἐκθεσις π. Ἰω. Ρωμανίδη... ἐνθ' ἄνωτ.*). Ὁ ἀείμνηστος π. Δημ. Στανιλοάε, ἐπηρεασμένος ἀπὸ τίς διαβεβαιώσεις τῶν θεολόγων ὅτι κατ' οὐσίαν ὑπάρχει ταυτότης πίστεως, προέτεινε τὴν βαθμιαία λήθη τῶν ἀναθεμάτων καί τὴν κατάργησι τῶν προσβλητικῶν ἐκφράσεων

Ο επίσημος Διάλογος (1985-1990) άρχισε μετά από απόφασι της Ε΄ Πανορθόδοξου Διασκέψεως (1968), ή όποία συνέστησε τήν Διορθόδοξο Έπιτροπή του. Τά συμπεράσματά του δημοσιεύθηκαν τό 1989 καί τό 1990 μέ τήν μορφή τών Α΄ καί Β΄ Κοινών Δηλώσεων. Τό 1993 οί συμπρόεδροι τής Δ΄ Συνελεύσεως τής Μικτής Έπιτροπής δημοσίευσαν τό Ανακοινωθέν μέ τίς προτάσεις πού απορρέουν από τίς Κοινές Δηλώσεις.

Οί δύο Κοινές Δηλώσεις καί οί έξ αὐτῶν προτάσεις μποροῦν νά συνοψισθοῦν ὡς ἑξής:

α) Οί Όρθόδοξοι καί οί Αντιχαλκηδόνιοι διετήρησαν ἀνέκαθεν τήν ἴδια ἀποστολική Πίστι καί Παράδοσι, παρότι χρησιμοποίησαν διαφορετική ὀρολογία στήν διατύπωσι αὐτῆς τής Πίστεως¹².

β) Οί ἀρχηγέται τῶν Αντιχαλκηδονίων δέν εἶχαν αἰρετικό φρόνημα. Καταδικάσθηκαν ἀπό τίς Οἰκουμενικές Συνόδους, ἐπειδή ἀπλῶς ἔσχισαν τήν Έκκλησία¹³.

γ) Βάσει τῶν ἀνωτέρω παραδοχῶν εἶναι δυνατή ή ἄρσις τῶν ἐναντίων τῶν ἀναθεμάτων¹⁴. Αὐτή ὀφείλει νά σημάνη τήν ἄμεση ἀποκατάστασι τής ἐκκλησιαστικῆς ἐνότητος, πού θά ἐπιβεβαιωθῇ μέ κοινά συλλεϊτουργα¹⁵.

ε) Η συναρίθμησις τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων θά ἀποτελέσῃ ἀντικείμενο συζητήσεων ἐν εὐθέτῳ χρόνῳ μετά τήν ἀποκατάστασι τής ἐκκλησιαστικῆς ἐνότητος¹⁶.

στ) Ο λαός θά ἐνημερωθῇ καί θά πεισθῇ γιά τήν ἐπελθοῦσα συμφωνία μέ κατάλληλες ἐκδόσεις. Τά λειτουργικά κείμενα τής Έκκλησίας θά καθαρθοῦν ἀπό ἐκφράσεις πού ἀκούγονται προσβλητικές γιά τοῦς Αντιχαλκηδονίους¹⁷.

πρός τοῦς αἰρεσιάρχας (Μητροπ. Αἰώμης Μεθοδίου, *Τό ἔργον τῆς Διορθοδόξου Θεολογικῆς Έπιτροπῆς διά τόν Διάλογον τῶν Όρθοδόξων καί τῶν Αρχαίων Ανατολικῶν Έκκλησιῶν*, περιοδ. *Abba Salama VII* (1976), σελ. 165).

12 Β΄ Κοινή Δήλωσις, παράγρ. 9η.

13 Μητροπ. Έλβετίας Δαμασκηνοῦ, Ἀπάντησι τοῦ Προέδρου τῆς Διορθοδόξου Έπιτροπῆς ἐπὶ τοῦ Θεολογικοῦ Διαλόγου μέ τίς Όρθόδοξες Ἀνατολικές Έκκλησίες Σεβ. Μητροπολίτου Έλβετίας κ. Δαμασκηνοῦ σέ γράμμα τῆς Ι. Κοινότητος τοῦ Ἁγίου Όρους σχετικό μέ τόν ὡς ἄνω διάλογο, περιοδ. *Επίσκεψις* 521 (31.8.1995), σελ. 14-15.

14 Ανακοινωθέν Δ΄ Συνελεύσεως (1993), παράγρ. 1, περιοδ. *Επίσκεψις* 498 (30.11.1993), σελ. 6.

15 Ανακοινωθέν παράγρ. 2α, ἐνθ' ἄνωτ., καί Μητροπ. Έλβετίας Δαμασκηνοῦ, Ο Θεολογικός Διάλογος τῆς Όρθοδόξου Έκκλησίας καί τῶν Ἀνατολικῶν Όρθοδόξων Έκκλησιῶν. Σκέψεις καί προοπτικά, περιοδ. *Επίσκεψις* 516 (31.3.1995), σελ. 20.

16 Μητροπ. Έλβετίας Δαμασκηνοῦ, Ο Θεολογικός Διάλογος..., ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 15.

17 Ένθ' ἄνωτ. σελ. 19.

Οί προτάσεις αὐτές σήκωσαν θύελλα ἀντιδράσεων. Δέν ἐπρόκειτο γιά φανατικές ιδεοληψίες θρησκευτικῶν ὁμάδων πού ἀποσκοποῦσαν νά δημιουργήσουν προβληματισμό γιά θέματα πού ἤδη εἶχαν ἀπαντηθῇ στίς Κοινές Δηλώσεις¹⁸. Ήταν ή συνείδησις τῆς Έκκλησίας πού δέν ἀποδέχθηκε τά πορίσματα αὐτά ὡς Όρθόδοξα. Μνημονεύω τήν ἀπόφασι τοῦ Πατριαρχείου Ἱεροσολύμων (1992)¹⁹, τήν Εἰσήγησι τῆς ἐπὶ τῶν Νομοκανονικῶν καί Δογματικῶν θεμάτων Συνοδικῆς Έπιτροπῆς τῆς Έκκλησίας τῆς Ελλάδος (1994)²⁰, τήν Εἰσήγησι τῆς ἐπὶ τῶν Δογματικῶν Έπιτροπῆς τῆς Ἱερᾶς Κοινότητος τοῦ Ἁγίου Όρους (1994)²¹, τό Ὑπόμνημα τῆς Ἱερᾶς Κοινότητος (1995)²² καί τίς Παρατηρήσεις τῆς ἐπὶ τῆς ἀπαντήσεως τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Έλβετίας στό ἐν λόγω Ὑπόμνημα (1996)²³, τά δημοσιεύματα καθηγητῶν τῶν Θεολογικῶν Σχολῶν²⁴, τῶν Θεολόγων τῆς Ἀδελφότητος "Ο Σωτήρ"²⁵ μέ πρῶτο τόν μακαρίτη καθηγητή Παναγιώτη Τρεμπέλα πού ἤσκησε πρῶτη καί ἐπιτυχημένη κριτική στήν θεολογική συμφωνία τοῦ Aarhus²⁶, τά δημοσιεύματα Σεβ. Ἱεραρχῶν, Ἱερῶν Μονῶν, Ἀδελφοτήτων καί Συλλόγων²⁷. Προσφάτως δημοσιεύθηκε περισπούδαστος μελέτη περὶ τοῦ Διαλόγου ἀπό τόν καθηγητή Jean-Claude Larchet στήν γαλλική γλῶσσα καί ὁσονούπω δημοσιεύεται ή ἑλληνική μετάφρασίς τῆς στό περιοδικό Θεολογία²⁸.

Εἶναι παρήγορο τό γεγονός ὅτι τά πορίσματα τοῦ Διαλόγου δέν

18 Γεωργ. Μαρτζέλου, Ο θεολογικός διάλογος Όρθοδόξων καί μή χαλκηδονίων Έκκλησιῶν, περιοδικό ΚΑΘ' ΟΔΟΝ, 1993, τεῦχ. 5, σελ. 60.

19 Περιοδ. *Νέα Σιών* 84 (1992). Βλ. καί περιοδ. *Έκκλησία*, 1-15 Ἰανουαρίου 1995, ἀρ. 1, σελ. 32.

20 Περιοδ. *Έκκλησία*, ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 31.

21 Εἶναι οἱ Αντιχαλκηδόνιοι Όρθόδοξοι; Έκδ. Ι. Μ. Όσίου Γρηγορίου, Ἁγιον Όρος 1995, σελ. 19-39.

22 Ένθ' ἄνωτ. σελ. 41-53.

23 Ἱερὰ Κοινότης Ἁγίου Όρους Ἀθῶ, Παρατηρήσεις..., ἐνθ' ἄνωτ.

24 Αντιπροσωπευτικά βλ. π. Θεοδώρου Ζήση, Η "ὀρθοδοξία" τῶν Αντιχαλκηδονίων Μονοφυσιτῶν, Θεσ/νίκη 1994 καί Νικ. Μητσόπουλου, Δογματικά προϋποθέσεις τῆς ἐνώσεως τῶν Αντιχαλκηδονίων μετά τῆς Όρθοδόξου Έκκλησίας, Ἀθῆναι 1993.

25 Όρθόδοξος Πίστις καί Αντιχαλκηδόνιοι ή Μονοφυσίται, ἑκδ. Ἀδελφότητος Θεολόγων "Ο Σωτήρ", Ἀθῆναι 1995. Ἐμπεριστατωμένη κριτική τοῦ Διαλόγου ἤσκησε καί ὁ θεολόγος Σταῦρος Μποζοβίτης μέ τό βιβλίό *Τά αἰώνια σύνορα τῆς Όρθοδοξίας καί οἱ Αντιχαλκηδόνιοι*, Ἀθῆναι 1999.

26 Παν. Τρεμπέλα, Ἐπὶ τῶν Πρακτικῶν τῆς ἐν Aarhus Διασκέψεως, περιοδ. *Έκκλησία*, τεύχη 17-18 (1965) ἕως 5 (1996).

27 Εφῆμ. Όρθόδοξος Τύπος, φύλλα ἐτῶν 1991-1992.

28 Jean - Claude Larchet, Τό Χριστολογικό πρόβλημα. Περὶ τῆς μελετωμένης ἐνώσεως τῆς Όρθοδόξου Έκκλησίας καί τῶν μή χαλκηδονίων Έκκλησιῶν: ἐκκρεμοῦντα θεολογικά καί ἐκκλησιολογικά προβλήματα (γαλλιστί), ἐν περιοδ. *Le Messager Orthodoxe*, 134 (2000).

έχουν έγκριθῇ συνοδικῶς ἀπό τίς Ὁρθόδοξες Ἐκκλησίες, μέ ἐξαίρεσι τήν Ἐκκλησία τῆς Ρουμανίας. Παρά ταῦτα τά προβλήματα ἀπό τήν θεολογική συμφωνία στόν ἐν λόγῳ Διάλογο δέν λείπουν. Στήν πρᾶξι συχνά θεωροῦνται ἕνα δεδομένο καί γίνονται πηγὴ ἀντικανονικῶν ἀποφάσεων καί ἐνεργειῶν. Ἀναφέρω τίς δύο σημαντικώτερες:

α) Τό 1991 τό Πατριαρχεῖο Ἀντιοχείας ἐξέδωκε συνοδική ἐγκύκλιο²⁹, μέ τήν ὁποία μεταξὺ ἄλλων ἐπιτρέπει τήν ἀπό κοινοῦ τέλεσι λειτουργικῶν πράξεων ἀπό Ὁρθοδόξους καί Συροϊακωβίτας ἐπισκόπους καί κληρικούς, τήν τέλεσι τῶν Μυστηρίων τοῦ Βαπτίσματος, τοῦ Χρίσματος καί τῆς θείας Εὐχαριστίας ἀπό ἱερέα τῆς μιᾶς Ἐκκλησίας στά μέλη ἀμφοτέρων τῶν Ἐκκλησιῶν, τήν παρουσία κληρικοῦ τῆς μιᾶς Ἐκκλησίας στήν χειροτονία κληρικοῦ τῆς ἄλλης, ἀπαγορεύει τήν ἐφαρμογή κάποιου εἰσαγωγικοῦ Μυστηρίου σέ μέλη τῆς μιᾶς Ἐκκλησίας πού ἐπιθυμοῦν νά προσέλθουν στήν ἄλλη καί συνιστᾷ κοινή θεολογική ἐκπαίδευσι στοὺς σπουδαστάς ἀμφοτέρων τῶν Ἐκκλησιῶν.

β) Τόν παρελθόντα Μάιο τό Πατριαρχεῖο Ἀλεξανδρείας ὑπέγραψε μέ τήν Κοπτική Ἐκκλησία συμφωνία περὶ τῶν μικτῶν γάμων³⁰, κατὰ τήν ὁποία ἀναγνωρίζεται ἔγκυρο τό Μυστήριον τοῦ Γάμου «ὅταν αὐτό ἔχει τελεσθεῖ στή μία ἀπό τίς δύο Ἐκκλησίες ... Αὐτομάτως τότε ἀναγνωρίζεται καί ἀπό τήν ἄλλη». Ἡ κοινή αὕτη συμφωνία «ἐγκρίθηκε ἀπό τίς Ἱερές Συνόδους τῶν δύο Ἐκκλησιῶν καί ἐπιτεύχθηκε ὕστερα ἀπό διμερεῖς συνομιλίες καί σέ συνέχεια τοῦ διαλόγου πού ἔχει ξεκινήσει μεταξὺ τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν καί τῶν παραδοσιακῶν Ἀνατολικῶν Ἐκκλησιῶν. Ἡ ἐξέλιξις αὕτη ἔρχεται νά προστεθεῖ στίς συμφωνίες πού ὑπογράφηκαν στήν Αἴγυπτο τό 1989 καί στή Γενεύη τό 1990».

Ἐπιπλέον, δέν πρέπει νά λησμονοῦμε ὅτι ὁ Διάλογος μέ τοὺς Ἀντιχαλκηδονίους ἔγινε κατ' ἀπόφασιν Πανορθοδόξων καί Προσυνοδικῶν Διασκέψεων καί τά πορίσματά του προορίζονται γιά τόν σχετικό φάκελλο πού θά προωθηθῇ πρὸς τήν Μέλλουσα Σύνοδο τῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας³¹. Μπορεῖ κανεὶς νά ὑποθέσῃ τόν κίνδυνον γιά τήν ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας, ἐάν ἀνορθόδοξες προτάσεις, ὅπως τά πορίσματα

²⁹ Πρωτότυπο κείμενο στήν γαλλικὴ βλ. *Courier Oecumenique du Moyen Orient* 16 (I-1992).

³⁰ Ἀπόφασις δημοσιευθεῖσα στό Διαδίκτυο, βλ. καί ἐφημ. *Τύπος τῆς Κυριακῆς*, 20-4-2001.

³¹ Μεθοδίου Ἀζώμης, Ἡ Α' Προσυνοδικὴ Διάσκεψις, ἐν περιοδ. *Ἐκκλησιαστικός Φάρος ΝΘ'* (1977), σελ. 521. Βλ. ἐπίσης ἀποφάσεις Διορθόδοξου Ἐπιτροπῆς (7-11/2/1979), παρὰ γρ. 10, ἐν Ἀνδρ. Ν. Παπαβασιλείου, *μνημ. ἔργ.*, σελ. 117.

τοῦ ἐν λόγῳ Διαλόγου, υἱοθετηθοῦν ἀπὸ τήν μέλλουσα Σύνοδο.

Γιὰ τοὺς λόγους αὐτοὺς θεωροῦμε ὅτι δέν ἀρκεῖ οἱ κατὰ τόπους Ἀγιώτατες Ὁρθόδοξες Ἐκκλησίες νά ἀναβάλουν τήν ἐπ' αὐτῶν συνοδική κρίσι καί ἀπόφασί τους.

Τά πορίσματα τοῦ Διαλόγου εἶναι ἀνορθόδοξα καί ἐπομένως ἀναθεωρητέα. Αὐτό σκοπεύουμε νά δείξουμε κατωτέρω μέ κάθε δυνατὴ συντομία.

Α'

ΟΙ ΑΝΤΙΧΑΛΚΗΔΟΝΙΟΙ ΑΙΡΕΣΙΑΡΧΑΙ ΚΑΤΑΔΙΚΑΣΘΗΚΑΝ ΩΣ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΟΛΕΞΙΑΝ ΑΙΡΕΤΙΚΟΙ

Ἡ 9η παράγραφος τῆς Β' Κοινῆς Δηλώσεως ὁμιλεῖ μέ ἱκανοποίησι γιά ταυτότητα πίστεως μεταξὺ Ὁρθοδόξων καί Ἀντιχαλκηδονίων³².

Ἡ ταυτότης πίστεως στηρίχθηκε στόν ἐξῆς ἀπλοϊκὸ ἀλλὰ ἀπόλυτα ἐσφαλμένο συλλογισμό: Ἐφ' ὅσον οἱ Ἀντιχαλκηδόνιοι ἀποδεικνύουν ὅτι δέν εἶναι εὐτυχιανισταί καί οἱ Ὁρθόδοξοι ἀποδεικνύουν ὅτι δέν εἶναι νεστοριανοί, προφανῶς ἅπαντες εἶναι Ὁρθόδοξοι.

Πρόκειται περὶ πλάνης. Οἱ ἡγέται τοῦ ἀντιχαλκηδονίου κινήματος τόν 5ον καί 6ον αἰῶνα δέν ἦσαν εὐτυχιανισταί, ἦσαν ὅμως σεβηριανοί. Δέν ἦσαν ἀκραῖοι μονοφυσῖται, ἀλλὰ πάντως ἦσαν μονοφυσῖται.

Πρῶτος ὁ Διδόσκορος Ἀλεξανδρείας. Ἀρνήθηκε τόν Ὅρον τῆς ἐν Χαλκηδόνι Συνόδου καί ἔγινε ὁ γεννήτωρ ὅλων τῶν μονοφυσιτικῶν παραφυάδων. Ἐθεώρησε τήν Σύνοδο ὡς συνέλευσι νεστοριανῶν καί τόν Ὅρον τῆς νεστοριανικῆς ὁμολογίας πίστεως. Τήν ἀπέρριψε μέ κριτήρια δογματικά. Διαρκούσης τῆς πρώτης συνεδρίας τῆς Συνόδου, ὁ Διδόσκορος δέν ἀπελογεῖτο τόσο γιά τά κανονικά του παραπτώματα κατὰ τήν Ληστρική, ὅσο γιά τήν δῆθεν ὀρθοδοξία του³³. Καί τό κατη-

³² Λέγει: «Ὑπό τό φῶς τῆς ἡμετέρας Κοινῆς Δηλώσεως ἐπὶ τῆς Χριστολογίας ὡς καί ἐπὶ τῶν ἀνωτέρω κοινῶν θέσεων, κατενόησαμεν τώρα σαφῶς ὅτι ἀμφοτέραι αἱ οἰκογένειαι διετήρησαν πάντοτε πιστῶς τήν αὐτὴν αὐθεντικὴν Ὁρθόδοξον Χριστολογικὴν πίστιν καί τήν ἀδιάκοπον συνέχειαν τῆς ἀποστολικῆς παραδόσεως, καίτοι ἐχρησιμοποίησαν χριστολογικούς ὅρους κατὰ διάφορον τρόπον. Ἡ κοινὴ αὕτη πίστις καί συνεχὴς πιστότης πρὸς τήν ἀποστολικὴν παράδοσιν δέον ὅπως καταστῇ ἡ βάσις τῆς ἡμετέρας ἐνότητος καί κοινωνίας».

³³ «εἰ δέ Εὐτυχῆς παρά τά δόγματα τῆς ἐκκλησίας φρονεῖ, οὐ μόνον τιμωρίας ἁξίος ἐστίν, ἀλλὰ καί πυρός: ἐγὼ γάρ τῆς πίστεως τῆς καθολικῆς καί ἀποστολικῆς φροντίδα τίθε-

γορητήριο τοῦ Εὐσεβίου Δορυλαίου περιελάμβανε πλὴν τῶν κανονικῶν αἰτιάσεων καὶ καταγγελία γιὰ δογματικό ζήτημα³⁴.

Τό ἐρώτημα τίθεται σήμερα ὡς ἑξῆς: Ποιά Χριστολογία ὠδήγησε τὸν Διόσκορο καὶ τοὺς λοιποὺς ἀρνητάς τῆς Συνόδου νά τὴν θεωρῶσιν νεστοριανή;

Ἀπαντοῦμε: Ὁ Διόσκορος ἤρνεϊτο τίς Διαλλαγές τοῦ 433. Γι' αὐτό ἡ Χριστολογία του δέν ἦταν ἡ Χριστολογία τοῦ ἁγίου Κυρίλλου. Ἦταν ἡ Χριστολογία τῶν ἀκραίων ὁπαδῶν τοῦ Κυρίλλου ποὺ κατόπιν ἀπετέλεσαν τοὺς μονοφυσίτας.

Ὁ ἅγιος Κύριλλος ἐπρέσβευε πάντοτε δύο φύσεις ἡνωμένες ἐν τῇ μιᾷ ὑποστάσει τοῦ Χριστοῦ. Πρὸ τῆς ἐμφάνιστος τῆς νεστοριανῆς αἰρέσεως³⁵, κατὰ τὴν διάρκεια τοῦ ἀντινεστοριανικοῦ του ἀγῶνος³⁶ καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτόν³⁷. Στὴν Ἑφεσο, χωρὶς νά ἀρνεῖται τὴν φυσικὴ ἑτερότητα ἐν Χριστῷ, προβάλλει τὴν διατύπωσι *Μία Φύσις τοῦ Θεοῦ Λόγου σαρκαωμένη*, γιὰ νά τονίσῃ τὴν ὑποστατικὴ ταυτότητα ὡς κριτήριον Ὁρθοδοξίας ἐναντι τοῦ νεστοριανισμοῦ³⁸. Μὲ τὴν Ἐκθεσί τῶν Διαλλαγῶν, χωρὶς νά ἀρνεῖται τὴν ὑποστατικὴ ταυτότητα, τονίζει τὴν φυσικὴ ἑτερότητα, γιὰ νά οἰκονομήσῃ τοὺς σκανδαλισθέντας ἀντιοχειανούς καὶ τὴν ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας: ὁμολογεῖ τίς δύο φύσεις τοῦ Χριστοῦ καὶ τό ἐν πρόσωπον³⁹.

Ἡ Ἐκθεσίς τῶν Διαλλαγῶν λειτούργησε εἰς τό ἑξῆς ὡς κριτήριο Ὁρθοδοξίας ἐναντι τοῦ μονοφυσιτισμοῦ. Μὲ αὐτὴν διεφώνησαν οἱ

μαι, οὐκ ἀνθρώπου τινός» (ACO II, 1,1,92).

34 «ὁ χρηστός Διόσκορος ... ὁμόδοξος ὢν καὶ ὁμόφρων Εὐτυχοῦς τοῦ ματαιόφρονος καὶ αἰρετικοῦ ... τὴν τε εὐσεβῆ θρησκείαν τῶν ὁρθοδόξων τό γε ἦκον εἰς αὐτόν ἐλυμῆναι καὶ τὴν κακοδοξίαν Εὐτυχοῦς τοῦ μονάζοντος, ἥτις ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς παρὰ τῶν ἁγίων πατέρων ἀπεκηρύχθη, ἐβεβαίωσεν. ἐπεὶ οὖν οὐ μικρά τά τετολμημένα αὐτῷ κατὰ τε τῆς εἰς Χριστόν πίστεως καὶ καθ' ἡμῶν, δεόμεθα καὶ προσπίπτομεν τῷ ὑμετέρῳ κράτει θεοπίσαι τὸν εὐλαβέστατον ἐπίσκοπον Διόσκορον ἀπολογήσασθαι τοῖς παρ' ἡμῶν αὐτῷ ἐπαγομένοις» (ACO II, 1,1,66-67).

35 PG 69, 576-77, 1217.

36 ACO I,1,2,43.

37 ACO I,1,6, 161.

38 Ἡ κυρίλλειος αὐτῇ διατύπωσις περιλαμβάνει ταυτοχρόνως τὴν δήλωσι τῆς μιᾶς καὶ μοναδικῆς ὑποστάσεως τοῦ Θεοῦ Λόγου ποὺ ἐνηνθρώπησε καὶ τὴν δήλωσι τῶν δύο φύσεων τοῦ σαρκαωμένου Θεοῦ Λόγου (ACO I,1,6, 160-161). Βλ. καὶ Ἀγ. Ἰω. Δαμασκηνοῦ, Ἐκθεσίς ἀκριβής..., Γ' (11)55. Ἡ ποικιλία ἄλλωστε τῶν ἐκφράσεων ποὺ χρησιμοποιεῖ στίς ἐπιστολές του πρὸς Νεστόριον ἐρμηνεύουν τό νόημα τῆς ἐν λόγω ἐκφράσεώς του.

39 «τάς δὲ εὐαγγελικὰς καὶ ἀποστολικὰς περὶ τοῦ Κυρίου φωνάς ἴσμεν τοὺς θεολόγους ἄνδρας τάς μὲν κοινοποιούντας ὡς ἐφ' ἐνός προσώπου, τάς δὲ διαιροῦντας ὡς ἐπὶ δύο φύσεων. Καὶ τάς μὲν θεοπρεπεῖς κατὰ τὴν θεότητα τοῦ Χριστοῦ, τάς δὲ ταπεινάς κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα αὐτοῦ παραδίδόντας» (ACO II, 1,1,109).

ἀκραῖοι ἀλεξανδρινοί, αὐτοὶ ποὺ πραγματικά εἶχαν ἀπολιναριστικὴς ἀντιλήψεις καὶ στεγάζονταν λεληθότως κάτω ἀπὸ τὴν ἀντινεστοριανικὴ ὁμπρὲλλα τοῦ ἁγίου Κυρίλλου. Θεώρησαν ὅτι ὁ ἅγιος Κύριλλος, ὁμολογώντας διὰ τῶν Διαλλαγῶν δύο φύσεις, ἐγκατέλειπε τὴν Ὁρθοδοξία ποὺ διεκήρυξε στὴν Ἑφεσο. Στὴν γραμμὴ αὐτὴ εὐρίσκονται ὁ Διόσκορος, ὁ Τιμόθεος Αἰλουρος, ὁ Σεβήρος⁴⁰.

Τίς Διαλλαγές ἀποδέχθηκε ὁ ἅγιος Πρόκλος Κων/λεως⁴¹. Τίς ἀκολούθησε μὲ συνέπεια ὁ διάδοχός του ἅγιος Φλαβιανός καὶ τίς χρησιμοποίησε ὡς κριτήριο Ὁρθοδοξίας ἐναντι τοῦ Εὐτυχοῦς κατὰ τὴν Ἐνδημοῦσα Σύνοδο τοῦ 448. Ὁ Εὐτυχὴς ἤρνεϊτο τίς Διαλλαγές.

Κατὰ τὴν Ληστρική Σύνοδο τοῦ 449 ὁ Διόσκορος παρεθεώρησε καὶ τυπικά τίς Διαλλαγές καὶ γι' αὐτό καθήρεσε τὸν ἅγιο Φλαβιανό καὶ ἀποκατέστησε τὸν Εὐτυχή.

Οἱ ὑποστηρικταὶ τῆς δῆθεν ὁρθοδοξίας τοῦ Διοσκόρου προβάλλουν συνήθως τό ἐπιχείρημα ὅτι ὁ Διόσκορος νομίμως ἀποκατέστησε τὸν Εὐτυχή, βάσει Ὁρθοδόξου ὁμολογίας⁴². Αὐτό εἶναι λάθος. Ἡ ὁμολογία τοῦ Εὐτυχοῦς ἀγνοεῖ τίς Διαλλαγές, οἱ ὁποῖες ἀποτελοῦν δογματικὸν ὅρον τῆς Γ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου. Ὑποστηρίζουν ἀκόμη ὅτι ὁ Διόσκορος καὶ ὁ Εὐτυχὴς δικαίως ἀρνοῦνται τίς Διαλλαγές, ἐφ' ὅσον ἔτσι ὀρίζει ὁ ζ' κανὼν τῆς ἐν Ἑφέσῳ: «ἐτέραν πίστιν μηδενὶ ἐξεῖναι προφέρειν ἢ γοῦν συγγράφειν ἢ συντιθέναι παρὰ τὴν ὀρισθεῖσαν παρὰ τῶν ἁγίων πατέρων τῶν ἐν τῇ Νικαέων συναχθέντων ἐν ἁγίῳ πνεύματι»⁴³. Τό ἐπιχείρημα δέν εὐσταθεῖ. Ὁ ἅγιος Κύριλλος, ὁ ὁποῖος καὶ ἐθέσπισε τὸν ἐν λόγω κανόνα, δύο χρόνια ἀργότερα συνέταξε τίς Διαλλαγές χωρὶς νά αἰσθάνεται ὅτι προσκρούει σ' αὐτόν: «οὐκ ἐν προσθήκης μέρει, ἀλλ' ἐν πληροφωρίᾳ εἶδει ... οὐδὲν τό σύνολον προστιθέντες τῇ τῶν ἁγίων πατέρων τῶν ἐν Νικαίᾳ ἐκτεθείσῃ πίστει»⁴⁴. Διευκρίνισε, δέν ἄλλαξε τό δόγμα· οὔτε συνέταξε Σύμβολο.

Ἡ Δ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος ἀκολούθησε τὴν Χριστολογία τοῦ ἁγίου

40 Τιμόθεος Αἰλουρος: «Κύριλλος ... μίαν φύσιν τοῦ Θεοῦ Λόγου χρῆν λέγειν ὑποθέμενος, ἀναλύει τό ὑπ' αὐτοῦ δογματισθέν καὶ δύο φύσεις ἐπὶ Χριστοῦ πρεσβεύειν ἀλίσκεται» (Ἐπιστολὴ πρὸς Καλώνυμον, PG 86, 276). Σεβήρος: «ἀπόβλητοὶ εἰσι αἱ τῶν ἁγίων Πατέρων περὶ δύο φύσεων ἡνωμένων ἐν Χριστῷ χρήσεις, κἂν αὐτοῦ Κυρίλλου ὑπάρχονσι» (PG 89, 104D). Βλ. καὶ PG 89, 109-120.

41 PG 89, 117.

42 Ἀρχμ. Γεωργίου, Καθηγουμένου Ἱ. Μονῆς Ὁσίου Γρηγορίου, Οἱ Ἀντιχαλκηδόνιοι δέν ἦσαν καὶ δέν εἶναι Ὁρθόδοξοι. Ἀπάντησις εἰς μελέτην τοῦ π. Ἰω. Ρωμανίδου ὑποστηρίζοντος τὴν ἀντίθετον ἄποψιν, περιοδ. Κοινωνία, τεύχη 2 καὶ 3 (1999).

43 ACO I, 1, 1, 7.

44 ACO I, 1, 1, 7.